

demptoris, ac olim Episcopi S. Agathæ Gothorum, de quo *illud imprimis notatu dignum est, ut verbis utar sanctæ memoriæ Pontificis Gregorii XVI, quod licet copiosissime scripserit, ejusdem tamen Opera inoffenso prorsus pede percurri a fidelibus posse post diligens institutum examen perspectum est*¹.

En tota nunc studii ac laboris mei ratio: cum nempe comperissem Opus Liguorianum tot laudibus ubique gentium efferi, utpote quod tam difficilem et simul tam ab omnibus exoptatam inter opiniones nimis rigidas et nimis benignas mediam indicet viam: imo, ipso Pontificio Oraculo probante, in eo *nil censura dignum* fuisse repertum², adeo ut *opiniones quas in sua Theologia Morali profitetur B. Alphonsus, sequi tuto possimus ac profiteri*³; illud cito mihi in votis fuit, ut Clericorum nostrorum Theologiæ Moralis studio proludentium usui posset facile accommodari et præ manibus ad pensum quotidianum ipsis exhiberi. Sed quid? annorum complurium experientia, et virorum præstantium auctoritas aperte me docuit id feliciter obtineri non posse, si iisdem Auctoris Nostri textus, qualis est, traderetur, tum ob nimiam rerum copiam, tum ob methodi ac ordinis in iis evolvendis desiderium. Adde tam ingentem illum citationum

¹ Bulla Canonizationis, § 7.

² Ex Decreto Sacræ Rituum Congregationis confirmato a Pio VII, 18 maii 1805.

³ Ita Sacræ Pœnitentiariæ responsum confirmatum a Gregorio XVI die 22 Julii 1851. — V. Gousset, jampridem Vicarius Generalis, nunc Archiep. Card., *Justification de la Théologie morale du B. Alphonse de Liguori*.

quasi cumulum, qui si Theologo jam in scientia versato gratus esse solet ac utilis, non item tyroni. Adde tot illas opinionum diversitates fusiori calamo exaratas quas facillime juvenes fastidiunt. Adde tandem defectum definitionum complurium, divisionum, dogmatum et scholasticorum principiorum, quæ licet apud omnes in confesso sint, nondum tamen studiosæ juventuti innotescunt.

Neque magis ad rem facere videntur *Compendia* illa, quæ ex magno suo Opere Auctor ipse confecit⁴, vel ab aliis confecta sunt⁵; idem enim in iis plus minusve occurrit desiderium, ut legenti patebit. Hoc ipsum jampridem iudicium tulerant et votum expresserant eximii Romani Censores Theologi, P. Michael Dominicus Zecchinelli, S. J.; et P. Joachim Ventura Theatinus Juris Publ. Eccl. Professor. Primus ille

⁴ 1. *Istruzione e pratica per li Confessori*; 2. *Homo Apostolicus*; 3. *Il Confessore per la gente di campagna*; 4. *Pratica del Confessore*; 5. *Praxis Confessarii*.

⁵ Nobis innotescunt: 1. *Excerpta ex libro cui titulus, Homo instructus in sua vocatione ad audiendas confessiones, auctore S. Alphonso M. de Liguorio, seu sensa ejusdem*. Vesontione et Novariæ; 2. Galani, *B. Alphonsi Theol. Moralis in compendium redacta*. Bassani, 1821; 3. *Compendium Theol. Moralis S. Alphonsi, sive Medulla Hermanni*. Busembaum, Iriæ 1840; 4. Neyraguet, *Compendium Theologiæ Moralis S. Alphonsi M. de Liguorio, complectens tum operis Moralis, tum operis cui tit. Homo Apost. substantiam, solamque auctoris doctrinam, etc.* Lugduni, 1841; 5. Panzuti, *Theologia Moralis S. Alphonsi Episcopi atque fundatoris Congr. SS. Redemptoris in Institutiones redacta ad usum studiosæ juventutis ejusdem præsertim Congr. Neapoli, tertio edita*, 1840; 6. Gousset, *Théologie morale à l'usage des curés et des confesseurs*; 7. Moullet, *Compendium Theol. Moralis*. Prati, 1846; 8. Lexicon, *Theol. Moralis ex operibus S. Alphonsi M. de Liguorio*. Vercellis, 1846; 9. Gury, *Compend. Theologiæ Moralis*; 10. Grassi, *Universa Theologia Moralis juxta doctrinam S. Alphonsi de Liguorio*, Cesii, 1852.

post datas Theologiæ Liguorianæ promeritas laudes, affirmat optandum..., ut res tam ampla et multiplex in eam doctrinæ formam redigeretur, quæ junioribus præsertim Clericis ad rem moralem tenendam aptior esset; et cujus usus instruendis maxime ad excipiendas fidelium Confessiones Sacerdotibus facilior fieret et expeditior. Alter vero sic habet: Optandum procul dubio erat, ut *Moralis Doctrina B. Alphonsi Mariæ de Liguorio*, pro qua singulare illud extat et plane gravissimum Sanctissimæ Apostolicæ Sedis Suffragium, quod nempe in ea nihil censura dignum invenitur, ad usum Ecclesiasticæ juventutis rei moralis potissimum studiosæ in commodiorem formam redigeretur¹. Quapropter si quid est in me ingenii, quod sentio quam sit exiguum: aut si qua exercitatio in rebus scholasticis, in quibus me non inficior mediocriter esse versatum; id omne a me in tantum opus esse conferendum existimavi. Et lubenti sane animo collatum est, ita ut, ipso sancto Alphonso e cœlis certe opitulante, suum jam finem attigerit.

Vides ergo, amice Lector, tum opus ipsum, tum ejus finem et metam, tum denique auctoris mentem et scopum. Singulorum hic tibi Tractatum exhibetur more stricte scholastico distributio; datæ suo loco scholasticæ definitiones ac divisiones: singulæ materies ad sedem propriam revocatæ: constitutæ ac suis argumentis firmatæ dogmaticæ theses: varii præcipui nominis Auctores in unaquaque materia graviori laudati. In singulis tamen scrupulose semper exhibita

¹ V. In citato opere Blanzii Panzuti hæc Romanorum Censorum vota.

ipsius Sancti Alphonsi doctrina, inspecto tum fusiori *Opere Theologiæ Moralis*, tum etiam aliis ejusdem *Opusculis Moralibus* præcitatæ, in quibus (ut Auctor ipse fatetur in præfatione) alia habentur de novo adjecta, alia vero clarius explanata.

Opportuna sic etiam occasio facta est Decisiones S. Apostolicæ Sedis recentiores tradendi: ipsas Leges Civiles ubicumque opus fuerit in medium proferendi; demum Constitutiones Synodales Novarienses¹ suis locis adnotandi. Uno verbo id unum curavit tenuitas mea, ut studiosis Juvenibus, qui mihi semper cordi fuerunt, nihil deesset ad eorum instructionem atque profectum. Huic desiderio non omnino me defuisse², opusque meum haud ingrate fuisse exceptum, vel

¹ Quas quidem sapientes Constitutiones a felicis memoriæ Eminentissimo Cardinali Morozzo Novariensi Episcopo editas et nostris et alienis putamus posse congruere. Et revera plurimi habentur etiam apud exterarum Dioceses. — Vide Abrate, *Lo spirito del parroco*. Roma 1840.

² Plura etiam vulgata sunt sapientum judicia, qui Opus hoc summa benignitate prosequi non dubitarunt. — V. *Il Cattolico, Giornale Rel. Lett.* Lugano, vol. XXV, p. 21; XXVI, p. 105. — *L'Amico Cattolico, Giornale Rel.* Milano, vol. XI, p. 297. — *Courrier des Alpes*, 19 févr. 1846, n. 22. — *Ami de la Religion*, Paris, vol. CXXXI, p. 797, 31 déc. 1846. — *Annali delle Scienze Religiose*, vol. V, fascic. 13. Roma 1847. — *Civiltà Cattolica*, vol. VI, p. 580, 1851. — *L'Université catholique, recueil religieux*, etc., an. 1855, n. 118. Paris. — *L'Armonia della religione colla civiltà*, anno 1856, n. 195. Accedit quod, cum obtulissem unum Operis hujus Exemplar tunc Regnanti Pontifici Gregorio XVI, Is mihi scribere dignatus est sub die 9 maii 1846 se illud *lubentissimo animo excepisse, meque vehementer in Domino commendare, quod in Ecclesiasticæ juventutis utilitate procuranda studuerim*. Sed omnino vicit expectationem singularis humanitas regnantis Pontificis Maximi Pii IX, qui non solum scopum et laborem meum *summopere commendavit*; sed mihi veniam fecit, ut tertium hujus Operis editionem suo Amplissimo Nomine decorare potuerim.

ex eo patet, ni fallor, quod brevissimo tempore præteritarum editionum exemplaria omnia elapsa sint, licet plurima; quin interea cessent expostulari quotidie.

Novam iccirco editionem libenter aggredior bonam in spem elatus fore, ut hanc quoque, quæ nova quasi veste induta in medium prodit, benigne sint excepturi Christianæ Ethices amatores. Etenim non solum in ea habentur alia clarius explicata, alia in melius reformata, maculæ quæ irrepserant abstersæ, menda quæ effugerant castigata; sed plura inveniuntur de novo disputata, notæ plurimæ ad praxim maxime spectantes adjectæ, demum novæ leges, nova decreta, ac præcipue monita præclarissima, quæ Immortalis ac feliciter Regnans Pontifex suis Encyclicis dabat, locis propriis diligenter exhibita. Quod quidem in ceteris quoque editionibus me facturum polliceor quoad Deus dederit; sacer est enim mihi Magni Pii hortatus, ut nempe pergam quo cœpi animo, atque labore.

Sed præfari plura quid prodest? Lubenti ergo animo accipe, benevole Lector, qualecumque opus hoc meum, quod comitati tuæ commendo. Sed potissimum omnia et singula in eo contenta Supremo Sanctæ Apostolicæ Sedis Judicio humillime et ex præcordiis submitto probans quæ Ipsa probaverit, et ab Ipsa reprobata condemnans.

Codex generalis Austriacus civilis, qui cœpit obligare ab anno 1816, citabitur sub litteris *C. A. civ.*;— Galliarum Codex, qui perfectus fuit 1804, sub litteris *C. G.*;—Codex Duarum Siciliarum, qui cœpit obligare 1 sept. 1819, sub litteris *C. S.*;—Codex Parmensis, qui obligare cœpit die 10 julii 1820, sub litteris *C. P.*;—Præscriptio civilis Status

Romani, seu Ecclesiastici, quæ cœpit obligare 1835, sub litteris *C. R.*;— Codex Mutinensis, qui obligare cœpit anno 1852 sub litteris *C. M.*— Leges Status Hetruriæ ab anno 1814 ad 1844 promulgatæ, sub litteris *C. H.*

THEOLOGIA MORALIS UNIVERSA

QUÆSTIO PROLEGOMENA AC TOTIUS OPERIS PARTITIO

1. Q. 1. *Quid est Theologia Moralis?*

R. Theologia Moralis, si ipsum per se vocabulum inspiciamus, est illa Theologiæ pars, quæ circa mores versatur¹. Quemadmodum enim ea, quæ disputat circa Fidei dogmata, *Theologia Dogmatica* appellatur, et qui illi vacant, *Dogmatici*; ita hæc quæ hominum mores considerat, *Theologia Moralis*, et qui illi dant operam, *Moralistæ* vocantur. Ipsa vero moralis Theologia ratione rei definiri potest: *Illæ disciplinæ Theo-*

¹ Notum est præter generales Theologiæ divisiones tum in naturalem et supernaturalem; tum in dogmaticam seu speculativam, et moralem seu practicam; tum in positivam et scholasticam; tum in polemiam seu disceptatricem, alias speciales adsignari ab accuratioribus tractatoribus, habita ratione objecti specialis, quod suscipitur investigandum. Sic distinguitur Theologia *mystica, ascetica, exegetica, patristica, casuistica, symbolica, liturgica, synodica, homilitica, catechetica, historica*: prout vel dona mysteriosa et supernaturalia; vel perfectionis exercitium et media edocet; vel Scripturæ sensum investigat; vel ex scriptis Patrum argumenta eruit; vel Casuistarum rationem sequitur; vel symbola aut liturgiam, aut concilia evoluit; vel de homilia, aut catechesi, aut historia tractat. — V. Muzarelli, *Buon uso della logica*, opusc. IV: *Theologia*. — Martinet, *Instit. Theolog.* Paris, 1859, vol. I. — Bouvier, *Institutiones Theol.* ad prolegomena, ubi historiam quoque totius Theologiæ pressius enarrat. — Perrone, *Prælectiones Theologicæ... in compendium ab eodem redactæ*, v. I: *Historiæ theologicæ cum philosophia comparatæ synopsis*. — Ferraris, *Bibliotheca Canonica*, etc., v^o Theologia.

logicæ pars, quæ humanas actiones ad morum honestatem dirigit in ordine ad vitam æternam.

Dicitur 1° *quæ humanas actiones ad morum honestatem dirigit.* Quibus verbis habetur objectum Theologiæ nostræ, tum *materiale* circa quod nempe ipsa versatur, et sunt actiones humanæ in se spectatæ; tum *formale*, nempe ratio sub qua ipsum materiale objectum attingit, et est ipsarum actionum dirigibilitas ad honestatem. Dirigit autem mediis tutissimis ac sibi propriis, quæ sunt: — 1. *Scriptura*, in ea enim Dei verbum continetur falli ac fallere nescium: — 2. *Sancti Ecclesiæ Patres*, qui nobis dati sunt *ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi*¹; sunt enim illi clarissimi viri, qui per duodecim prima Ecclesiæ sæcula, nempe usque ad D. Bernardum inclusive, sanctitate, ingenio, susceptisque ob defensionem et illustrationem sacræ doctrinæ laboribus ita claruere, ut gloriosum *patris* nomen ab Ecclesia obtinuerint; — 3. *Decreta summorum Pontificum*, qui sunt *totius Ecclesiæ caput, et omnium Christianorum Patres, atque Doctores*²; — 4. *Concilia generalia*, quorum auctoritas patet ex illis Domini verbis: *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo ibi sum, in medio eorum*³; exhibent enim totam Ecclesiam infallibiliter docentem. His adde Concilia particularia, quæ sunt aptissima ad doctrinam Ecclesiæ declarandam tempore quo celebrata sunt: ideo magis si accesserit approbatio S. Sedis, quæ nonnumquam illorum decreta inseruit in Corpore juris canonici; — 5. *traditio constans et firma*, cum error stabilitatem nesciat⁴; — 6. *jus tum canonicum, tum civile* si tamen

¹ Ephes. iv. — V. Bergier, *Dictionnaire*, v^o Pères. Quamvis Origenes et Tertullianus circa eminentem sanctitatem et Ecclesiæ testimonium deficiant, receptum tamen est, ut ob ipsorum eminentem doctrinam et antiquitatem inter Patres adnumerentur. Qui Patres vero talem habent doctrinam, ut per eam errorum tenebræ fuerint penitus profligatæ, obscura mire dilucidata, dubia aperte declarata, scripturarum ænigmata funditus reserata, insuper *Doctoris Ecclesiæ* nomine ab Ecclesia donari solent. — V. Benedictus XIV, *De Canonizatione SS.*, t. IV, p. II, c. xi. — Ferraris, *Bibliotheca*, etc., v^o Patres.

² Concilium Gener. Florentinum. — ³ Matth. xviii.

⁴ Huc revocatur tum *sacra Liturgia*, quæ traditionis et Ecclesiæ fidei

canonico non contradicat); cum ideo lata fuerint, ut essent totidem morum atque judiciorum regulæ; — 7. *auctoritas Theologorum*; nam in quacumque arte peritis credendum est; — 8. demum *ratio*, tam prout a natura nobis indita est, et dicitur *naturalis*; quam prout est principiis Theologicis imbuta, et dicitur *Theologica*. Utriusque vero magna auctoritas est, si debito modo sumatur; cum ipsius rei viscera quodammodo scrutetur¹. Hæc sunt loca *Moralis Theologiæ*: ne tamen in iis interpretandis occurrat abusus, tyrones nostros mittimus ad eruditissimum P. Zachariam S. J. in sua *Dissertatione prolegomena*². Quæ media cum illis quidem convenire videntur quibus ceteræ Theologiæ partes utuntur; re tamen discrepant, cum aliæ credenda, nostra vero quæ sunt agenda, respiciat³.

Dicitur 2° *in ordine ad vitam æternam*; hæc enim omnium rerum consummatio est. Unde si finis *proximus* disciplinæ nostræ est honestas in mores inducenda; finis *ultimus* erit ipsa consecutio felicitatis æternæ. Qui enim *se per bona opera exercet*, dicente S. Gregorio, *restat ut quisquis ille est, spe ad supernam patriam tendat; et nequaquam se a vitiis pro hujus mundi honestate contineat*⁴. Ex quibus patet quanta sit hujusce

testis est (V. Knoll, *Institutiones theologiæ theoreticæ*, v. I: introductio; Bouix, *De Jure liturgico*; Zacharia, *Dissert. De Usu librorum liturgicorum in rebus theologicis*); tum *historia ecclesiastica*, quæ non est nisi continuatio historiæ sacræ religionis et Ecclesiæ (quam Moyses exorsus est, et Lucas ultimo versu Actuum Apostolorum explevit). Est historia ecclesiastica probatio aptissima, cum sit ipsa religio corporata, vivens subiectaque omnium oculis in serie suorum factorum visibilium.

¹ Hac utitur singulari modo D. Thomas. — V. *Commentarius apologeticus de usu philosophiæ in Theologicis* D. Thomæ Operibus Fr. D. Th. Valfredi, Genæv 1777. — V. *Amico Cattolico, Giornale*. Milano, tom. XI. *Dell'uso della ragione in materia di Religione*. — Bergier, *Dictionnaire*, v^o Raison. — Riccardi, *Andiamo alla fede colla ragione*. — *Annali Relig.*, ser. II, vol. IX.

² Extat sub initio Theologiæ S. Alphonsi, Edit. Taurinensi, typ. Marietti, qui aliam nunc Editionem confecit, quæ est omnium accuratior, continens quidquid Sanctus in ceteris addidit, reformavit, vel explicavit (*Edit. stereotyp.*, 2 tomis an. 1847).

³ V. Zacharia laudatus. — Stapf, *Theologia Moralis in Compendium redacta*, ed. sexta, (Eniponti, t. I, *Indoles Theologiæ Moralis*, t. I, c. iii.

⁴ Hom. 15 in Evangel.

disciplinæ excellentia, et quam late pateat; siquidem omnia officia nostra in hoc mundo rite nos docet, et instruit qua ratione ad portum æternæ salutis pertingere possimus.

2. Q. 2. *Quomodo universa Moralis Theologia dividitur?*

R. Cum tota Theologia Moralis versetur circa actus humanos, cumque in omni actu humano considerandæ se nobis offerant: *causæ*, quæ ipsum efficiunt et constituunt: *regulæ*, quæ ipsum dirigunt: demum *motiva*, quæ ad ipsum movent atque alliciunt; idcirco divisio hæc divisionem suppediat totius nostræ Theologiæ Moralis.

Primo a *causis* incipiendo, quæ actum humanum vere constituunt in suo esse tum physico tum morali, nobis occurrunt *intellectus* et *voluntas*, ad quam accedit *libertas* et *moralitas*. — Et en prima Disputatio, quam tamen cum aliis inscribimus: *De Actibus humanis*.

Secundo progrediendo ad *regulas*, quæ humanum actum moderantur, illæ nobis suppeditant Disputationem *De Conscientia* tamquam regula prima humanorum actuum directrice. Sicque habetur 1us Tractatus: *De Actibus humanis ac de Conscientia*. — Regula proxima et interna ad remotam et externam cito nos ducit, quæ *lex* est; ideoque sequitur 2us Tractatus: *De Legibus*, cui quidem disputationi sponte quasi sua accedit altera: *De Præceptis Ecclesiæ*, quibus speciatim Christianorum mores informantur — Jam vero tam a conscientia dictamine, quam a legibus peculiaria quædam officia oriri videmus, quibus Christianus in quolibet statu obstringitur. Ex quo prodit 3us Tractatus: *De Obligationibus particularibus*.

Tertio ad *motiva* pervenientes, quæ actum humanum provocant et alliciunt, agendum est primo de iis motivis, quæ actum provocant ad malum, et sunt vitia et peccata. Sicque erit 4us Tractatus: *De Peccatis*, cui adjungetur Disputatio de pœnis, quibus quædam peccata graviora ab Ecclesia puniri solent, nempe *de Censuris*. Secundo agendum est de iis, quæ actum humanum provocant ad bonum. Sed cum bonum duplicis sit ordinis: naturalis et supernaturalis, tractandum prius de iis, quæ actum provocant ad bonum in *ordine naturali*: et sunt virtutes morales, præsertim Religio ac Justitia. Erit igitur

5us Tractatus: *De Virtute Religionis*; et 6us *De Virtute Justitiæ*, cui addimus 7um, *De Restitutione*, quæ ex ipsius justitiæ violatione oritur. Ne quid autem desiderandum remaneat, brevem ibi adstruemus Appendicem, *De Justitiæ Filiabus, ac ceteris Virtutibus Cardinalibus*. — Inquirendo autem motiva, quæ actum alliciunt ad bonum in *ordine supernaturali*, occurrunt virtutes Theologicæ ac Sacramenta. Erit ergo 8us Tractatus: *De Virtutibus Theologicis*; et Tractatibus 9°, 10°, 11° et 12°, materiam omnem *de Sacramentis* tum *in genere*, tum *in specie* complectemur. Atque sic tandem, Deo opitulante, Theologiæ Nostræ dabimus finem.

3. Q. 3. *Quanta est Moralis Theologiæ necessitas; et quænam præcipuæ dotes in studioso?*

R. Non omnes Ecclesiasticos oportet esse magnos oratores, præclaros doctores, eruditos historicos: omnes tamen morali Theologia valde instructi esse debent, cum hæc ars Ecclesiasticorum omnium sit: secus quomodo poterunt rite Sacramenta ministrare, et salutis scientiam edocere? hinc doctus Mabillonius: *Moralis Theologiæ studium præ aliis excolendum...*; *huic quamdiu vivitur, omnino danda erit opera*¹.

In studioso aulem, ne inaniter laboret, requiritur præcipue *rectus finis*, nempe ut quærat quæ sunt Dei, non quæ sua sunt; *vehemens studii amor*, hic enim est vehiculum scientiarum omnium; *frequens oratio ad Deum*, a quo omnis scientia est. Hinc S. Nilus aiebat: *Si es theologus, vere orabis; si vere oraveris, theologus vere eris*².

MONITUM PRIMUM

4. Ne quis inter Tyrones nostros animo perturbetur ad quasdam voces scholasticas quæ sæpius occurrunt, juverit sub initio una vice pro omnibus animadvertere, quod sicut in Philosophia, in Jurisprudentia, in Medicina, ceterisque scientiis omnibus, ita et in Theologia quædam fuere jampridem inducta breviora vocabula, quæ ex tacita quadam Auctorum conventionem vim habent significandi, et communi eorum consensu adhibita sunt, ad evitandas longiores verborum circumlocutiones: *thechnica* (id est *propria alicujus scientiæ vel artis*) a Græcis

¹ *De studiis monast.*, p. III, c. II.

² *V. Riccardi, Pratica de' buoni studi*, c. I.

appellantur. Cum porro eorum usus in Scholis sit antiquissimus, cum scriptorum et doctorum omnium auctoritate innitantur, cum denique ubi semel fuerint bene percepta, in proprium finem mirifice inserviant; injustus profecto esset et irrationalis quicumque vellet eadem rejicere et aspernari. Ita igitur habenda sunt, ut valeant erosorum nummorum instar, nempe explicari debent ubi sit opus; rejici tamen non debent unquam.

Novitatum amatores in *Thecnologia Scholastica* audiant celeberrimum Canum (l. II, de Loc. Theol.): *Scholæ propria verba peculiaris loquendi formas submovere non audeo; nam etsi disputare cupio ornatus, quam solent nostri; at non debeo tamen labores duos afferre theologis, unum in rerum, alterum in verborum intelligentia.* — Vid. E. Avogadro La Motta, *Saggio intorno al socialismo*, ecc., vol. II, Torino Tip. Speirani 1854.

Thecnicorum vocabulorum vim explicant passim AA. — Sic quoad vocabula maxime liturgica V. Macri, *Notizia dei vocaboli ecclesiastici*. — Quoad nomina in Theologicis disputationibus a veteribus, et præcipue a D. Thoma consecrata, V. Zama Mellini, *Lessico peripatetico*; item *Lexicon philosophiæ peripateticæ* auctore Nuntio Signoriello, Neapoli 1855. — Quoad verborum significationem in re canonica atque civili, V. Vicat, *Vocabularium juris utriusque*. — Quoad voces a græca lingua mutuatas, V. Marco Aurelio Marchi, *Dizionario Tecnico-Etimologico-Filologico*. — Quoad proverbia quæ sunt in usu, V. *Adagia quæcumque, Pauli Manutii studio*, etc.; labor a Tridentinis Patribus Manutio mandatus. Hic etiam non parum inservit tum Opus Bergier, *Dictionnaire de Théologie*; tum opus Lucii Ferraris, *Prompta Bibliotheca canonica, juridica, moralis, etc.*, quod studio RR. PP. Montis Cassini a mendis expurgatum atque additionibus adauctum nuper impressum est; — *Dictionnaire des Dates*; — tandem Appendices nostræ ubi præcipua explicamus thecnica vocabula.

MONITUM SECUNDUM

Adnotationes quæ magis ad ornatum pertinent, atque casus singulares respiciunt, et hodiernam maxime praxim, in fine cujuslibet Tractatus sub totidem alphabeti litteris ponimus, ut ita in textu Doctrina nostra majori gaudeat unitate et sub uno veluti obtutu facilius tota conspiciatur. — Quod si plures citamus Auctores, id non est ad vanam ostentationem, sed ut purissimos fontes indicemus iis, qui cupiunt materiam aliquam undequaque excutere ac pensitare.

TRACTATUS PRIMUS

DE ACTIBUS HUMANIS ET DE CONSCIENTIA

DISPUTATIO PRIMA

DE ACTIBUS HUMANIS

5. Q. 1. *Quid est actus generatim et quotuplex?*

R. ad 1 : Actus generatim acceptus nihil est aliud, quam animi motus. Homo nempe vi quadam motrice sibi propria aliquos efficit motus tum internos et in se ipso, tum externos et in corpore, quorum principium est semper ejusdem anima. Hinc Sanctus Augustinus actum charitatis vocal *motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, et se atque proximo propter Deum*¹.

R. ad 2 : Actus qui ab homine fiunt, triplicis generis distinguuntur, inspecto triplici modo, quo fieri possunt. — Alii videlicet fiunt ab homine mere naturaliter, quatenus nempe est animal simpliciter, uti est respiratio, et isti dicuntur *actus mere naturales* seu *organici*; suntque homini cum belluis communes : unde per se nullo modo ad mores pertinent. — Alii fiunt quidem ab homine, quatenus est animal rationale, non tamen ab eo fiunt agente modo rationali, id est per intellectum et voluntatem : talis est actus, quo quis sine ulla mentis advertentia ridet, loquitur, vel frontem sibi palpat²; et isti dicuntur *actus hominis, actus inde-*

¹ L. III, *De Doct. Christ.* — V. Taparelli, *Saggio Teoretico di diritto naturale*, ecc. Tom. I.

² Huc spectant etiam actus illorum, qui rationis usu vel exercitio carent, ut pueri, dormientes, deliri. Item actus illorum, qui subito iræ impetu trahuntur, non advertendo.